

RECENZE VÍCEAUTORSKÉHO SBORNÍKU OBAVY A NADĚJE SOUČASNÉ RODINY. TEORIE A PRAXE. (NIEPOKOJE I NADZIEJE WSPÓŁCZESNEJ RODZINY. TEORIA I PRAKTYKA.)

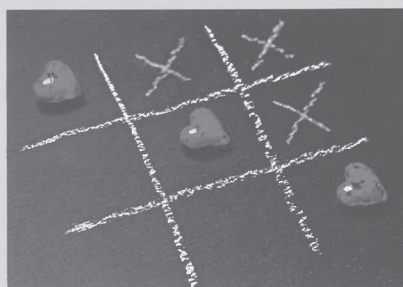
Autoři: Elżbieta Napora a kol.

Nakladatelství Univerzity humanitních a přírodních věd Jana Długosze, Čenstocho.

(Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza), 2021,
ISBN: 978-83-66536-44-9

Pokus o ilustraci obav a optimistického pohledu na současnou rodinu v Polsku byl podniknut v publikačním projektu realizovaném Katedrou psychologie Fakulty sociálních studií Univerzity humanitních a přírodních věd Jana Długosze v Čenstochové, který představuje čtenáři knihu od více autorů, skládající se ze třinácti kapitol. Tyto kapitoly tvoří čtyři souvislé části zaměřené na starosti a naděje vztahující se k rodině. První část „Současná rodina z pohledu teoretického a výzkumného“ zahrnuje čtyři články. Tuto část otevírá text „Emoční inteligence, pocit efektivit partnerů a postoj k rizikům i strategie zvládání konfliktní situace v manželství“, který ukazuje, že mnoho konfliktů v manželství vzniká v prvních třech fázích rodinného života čili postupně: přímo po svatbě, po narození prvního dítěte a po narození druhého dítěte. Prezentované studie poukazují na emoční inteligenci a self-efficacy (psychologické zdroje), napomáhající zvládání různých sociálních situací, včetně těch, které souvisí s manželským konfliktem. Uvedené psychologické zdroje navíc nijak nerozlišovaly mezi manžely v konfliktních a nekonfliktních manželstvích. V dalším textu „Rodičovská identita adoptivních matek“ je zdůrazněna přítomnost problému spojeného s adoptivními rodiči. Tito rodiče mají totiž potřebu svému prostředí dokázat, že jejich

NIEPOKOJE I NADZIEJE WSPÓŁCZESNEJ RODZINY Teoria i praktyka

pod redakcją Elżbiety NAPORY

rodina je stejná jako ta s biologickým dítětem, i když se zároveň musí vypořádat s faktem existence biologické rodiny svého adoptovaného dítěte. Kromě toho adoptivní rodiče často stojí před úkolem integrovat obě tyto postavy v rámci procesu utváření rodičovské identity. Kvalitativní analýza výsledků potvrdila specifičnost identity adoptivního rodiče. Umožnila tímto vybudovat kategorii rodičovské identity adoptivních matek, vč. představy sebe sama jako adoptivní matky, představy o adoptovaném dítěti a získané sociální podpory. Závěry z tohoto výzkumu mohou být podkladem pro budoucí empirické výzkumy zaměřené na danou problematiku. V další kapitole „Člověk, pohlaví a vývojový přístup v queer teorii“, došlo k pokusu o dekonstrukci pojmu člověka a vývojového přístupu přijatého v queer teorii, především z pohledu Judith Butlerové, a v Polsku Jacka Kochanowského. Zdůrazňuje se, že queer teorie, vycházející z paradigmat postmoderny a sociálního konstruktivismu, výrazně znehodnocuje význam biologických determinant lidského vývoje, což je v rozporu s poznatky přírodních věd v této oblasti. Je také zdůrazněno, že identita jedince je utvářena především prostřednictvím vlivů kultury. Genderové koncepty nejsou přijímány nekriticky, nýbrž jsou podrobeny kritické konfrontaci se znalostmi vývojových faktorů, které poskytují současné obory, jako je vývojová psychologie a psychologie osobnosti. Poslední článek této části, „Vytěšňování a nahrazování výchovného prostředí. Syndrom výchovného vakua“, se zabývá problémem vazeb a vztahů vyskytujících se mezi výchovnými prostředními, vakua mezi přirozeným a intencionálním výchovným prostředím. Stávající mezeru mezi těmito prostředními vyplňují náhradní výchovné programy realizované ve školách, což generuje nesprávné výchovné mechanismy, projevující se mj. fenoménem teatralizace školního života.

Problémy související s rodinou a dětmi jsou neustále v centru pozornosti jak polských výzkumníků, tak praktiků. Těmito otázkami se zabývá část „Rodina v nesnázích. Potíže v rodině“, která se skládá ze čtyř kapitol. Dvě teoretické kapitoly „Fungování rodin s onkologicky nemocnými“ a „Zvládání stresu u rodičů dětí s leukémií“ se týkají významu rodiny při práci s lidmi, bojujícími s onkologickým onemocněním, kteří také mají potíže v důsledku agresivní a náročné pro ně léčby. Článek přináší aktuální zprávy z výzkumů v oblasti fungování rodin onkologicky nemocných lidí. Leukémie je nejčastějším zhoubným nádorovým onemocněním u dětí v Polsku a po celém světě. Obsah studie se zaměřuje na život rodiče dítěte s leukémií, která je pro rodiče nejen výzvou, ale i bývá spojována s neustálým pocitem nejistoty, úzkosti a poklesem nálady. Z rozboru literatury vyplynulo, že rodiče dětí s leukémií nejčastěji používají adaptivní, zaměřené na úkol, styly zvládání stresu, zatímco ze zdrojů pro efektivní zvládání stresu u této skupiny rodičů je důležitý především smysl pro koherenci a sociální podpora. Kapitola „Proč ideální neznamena vždy to nejlepší pro dítě a jeho rodinu? O způsobech léčby klinického perfekcionismu v kognitivně-behaviorální perspektivě“ se zaměřuje na klinický perfekcionismus, jeho definici, zdroje a důsledky. Jsou v ní ukázány kognitivní a behaviorální techniky použitelné v psychoterapii perfekcionismu. Velmi důležitá je pozornost věnovaná problematice perfekcionismu v éře „krysiho závodu“ a to již od útlého věku. Mnoho totiž nasvědčuje tomu, že tento problém bude narůstat. Další teoretický text „Odcizení rodičů – ohrožení duševního zdraví dítěte“ předkládá různé pohledy na problematiku

poruch pozorovaných ve fungování a duševním zdraví dětí označovaných jako PAS (parental alienation syndrome, syndrom odcizeného rodiče), vycházejícího z konceptu Richarda Gardnera. Text zdůrazňuje, že syndrom PAS sice není zahrnut v mezinárodní klasifikaci nemocí a poruch DSM 5 i MKN-10, ale kvůli problémům, kterými trpí děti v důsledku rozpadu rodiny, zejména těm souvisejícím s odloučením od jednoho z rodičů nebo vytvářením negativních postojů k němu, samotný problém odcizení rodičů přece jen existuje a je signalizován jak praktiky, tak teoretiky této problematiky. Různé aspekty tohoto tématu byly analyzovány ve vztahu k profesní praxi soudního znalce – diagnostika a terapeuta.

Třetí část monografie „Děti a mládež v rodině“ se skládá ze tří kapitol. Článek výzkumného charakteru „Úniková strategie zvládání sociálního konfliktu u mládeže v souvislosti s emočními reakcemi a modelujícím vlivem rodičů“ se soustředí na nalezení osobnostních a rodinných determinantů únikové strategie zvládání sociálních konfliktních situací u mládeže. Zvláštní pozornost je věnována roli úzkosti a vzoru únikové reakce rodičů na sociální konfliktní situaci. Získané výsledky ukazují, že mládež používající v situaci sociálního konfliktu únikové strategie jejího zvládání, vykazuje vyšší míru úzkostných emocí různého původu (stav, rys) a rodiče, kteří v situaci sociálního konfliktu používají strategii založenou na úniku, přispívají k modelování únikové strategie zvládání situace sociálního konfliktu u mládeže. Výsledkem, který se může promítnout do další psychologické praxe, je rezultat související s pohlavím a naznačující, že únikové zvládání sociální konfliktní situace u chlapců je ovlivněno charakterovými vlastnostmi rodiče, se kterým se dítě identifikuje, a nikoli shodou pohlaví modela s osobou, která se s ním ztotožňuje. Na druhou stranu, úniková strategie zvládání sociální konfliktní situace používána děvčaty je ovlivněna matkou, která je modelem pro aplikaci takové strategie. Další kapitola „Materialismus, okázalá spotřeba, budování sebe sama prostřednictvím značky: analýza moderované mediace. Výzvy pro teenagery a jejich rodiny na základě vlastního výzkumu“ reaguje na další výzvu a hrozbu pro rodinu, tj. na to, že současní teenageři jsou v podstatě konzumní skupinou. Článek ukazuje materialismus a konzumerismus jako hrozbu pro nesprávný vývoj identity mladé generace. Cílem tohoto výzkumu bylo prozkoumat mechanismy vztahů, které jsou základem materialismu a budování sebe sama prostřednictvím značky mezi adolescenty z generace Z. Získané výsledky ukazují, že materialismus a okázalá spotřeba mohou souviset s budováním sebe sama prostřednictvím značek, což je patrné zejména u teenagerů s vyšší mírou kapesného. Na druhé straně, to může být faktor přispívající k použití této strategie k budování vlastní identity. Výsledky by se mohly aplikačně odrazit v podpoře a budování mezi dospívajícími různých strategií k naplnění jejich vlastních potřeb a budování sebekoncepcce za účelem snížení rizika náklonnosti k hmotným věcem i upevnění této tendence jako způsobu budování sebeúcty. Cílem další kapitoly „Obraz rodiny v kresbách dívek z rodin se závislostí. Srovnávací studie z období před pandemií COVID-19 a během ní. Dopad výsledků na psychologickou praxi“ bylo posoudit u dívek v rodinách se závislostí, do jaké míry stav pandemie ovlivňuje vnímání jejich vlastní rodiny. Indikátory rodinného obrazu byly mj. vztahy mezi osobami v rodině, struktura rodiny a komunikační procesy. Ke sběru dat byl použit projektivní interview a Test kresby rodiny.

Interpretace výsledků s využitím systémového přístupu potvrdila, že sociální izolace a nutnost pobytu v rodinném prostředí je dívkami z rodin se závislostí vnímána jako negativní zkušenost s vlastní situací. Rodina byla vyhodnocena jako ještě úzkostnější než před pandemií, během které dochází k mnoha agresivním projevům, k oslabení rodinných vztahů a rušivé faktory se stávají mnohem závažnější.

Poslední část monografie „Podpora a pomoc rodině“ se skládá ze dvou kapitol. První z nich „Podnikání jako rodinná forma mezigenerační komunikace“ uvádí do problematiky nástupnictví v rodinných firmách. Prezentací vybraných problémů je upozorněno na opodstatnění plánování a uplatňování procesu nástupnictví. Byl zmíněn problém předávání znalostí, moci a hodnot s důrazem na téma mezigeneračních rozdílů. Výsledky výzkumu realizovaného Místním kompetenčním centrem pro rozvoj rodinného podnikání v Čenstochové (polsky: Lokalne Centrum Kompetencji Rozwoju Firm Rodzinnych) mezi čenstochovskou mládeží v kontextu převzetí rodinných firem. Tyto efekty můžou pomoci zakladatelům podniků i jejich nástupcům pochopit, jak zvýšit úspěšnost provádění nástupnického procesu. Získané výsledky výzkumu se tedy promítají do jejich aplikace, což je obzvláště cenné. Poslední kapitola „Systémový přístup v metodické práci asistenta s rodinou“ se soustředí na systémový přístup v práci asistenta s rodinami a představuje možnosti i výzvy práce rodiny s asistentem. Dále uvádí také doporučení týkající se metodické činnosti asistenta s přihlédnutím k systémovému pojetí rodiny. Tato kapitola poskytuje praktické pokyny pro práci s rodinou.

Z hlediska fungování současné polské rodiny mohou získané závěry, úhledně zredigované v této knize, pomoci identifikovat úzkost a spatřit naději. Mohou být rovněž užitečné v diskusích o rodině, nejen polské a podněcovat k úvahám o hrozbách pro směr jejího dalšího vývoje.

Kontakt

doc. PaedDr. Vlasta Cabanová, PhD.
Fakulta veřejných politik, Slezská univerzita v Opavě
Ústav pedagogických a psychologických věd
Bezručovo náměstí 14, 746 01 Opava
vlasta.cabanova@fvp.slu.cz